

VASCO NÚÑEZ DE BALBOA

– AZ ELSŐ EURÓPAI, AKI FELFEDEZTE ÉS BIRTOKBA VETTE
A CSENDES-ÓCEÁNT

Köztudott, hogy a spanyol konkvisztádorok igencsak kockázatos, vakmerő és kalandokkal teli életmódot folytattak. Vasco Núñez de Balboa életútja azonban még e tekintetben is kiemelkedik. Ahhoz, hogy erről megbizonyosodjunk, elég, ha csak felsoroljuk pályájának fontosabb stációit: bukott gazdálkodó, áhítatos városalapító, ravasz politikus, győzedelmes konkvisztádor, hajthatatlan felfedező és lefejezett áruló.

Szerző: Fazakas László

Balboa valamikor 1475 körül Jerez de los Caballerosban, egy kevésbé tehetős nemesi család sarjaként jött a világra. Gyerekkorában apródként, később pedig fegyverhordozóként szolgált. Felőttként viszont más lehetőségek felé orientálódott, és egy, az Újvilágba tartó expedícióhoz csatlakozott. Balboa ezen merész elhatározása nem volt szokatlan abban a korban. Számos elszegényedett nemes döntött úgy, hogy a meggazdagodás reményében hajóra száll, és az Atlanti-óceán túloldalán próbál szerencsét.

A vagyonra áhítozó Balboa tehát 1500-ban Rodrigo de Bastidas legénységéhez szegődött, hogy Dél-Amerika északi partvidékén keressen igazgyöngyöket. A sokat ígérő kaland ellenére, a vállalkozás nem járt különösebb sikerrel, ezért új pénzkereseti alternatívák után kellett nézzen: 1505 tájékán Hispaniola (a mai Haiti és Dominika) szigetén telepedett le, és a gyöngyökből összekapart csekély keresetét befektetve gazdálkodásba, valamint állattenyésztésbe kezdett. Ezzel csupán egy gond volt: Balboa nem értett a gazdálkodáshoz. Tervei így hamar kudarcot vallottak, és kénytelen volt hitelezőkhöz fordulni. A felvett kölcsönöket azonban nem tudta visszafi-

zetni, ezért 1510 körül csődbe ment farmját a gondviselésre bízta, és kereket oldott. Balboa menekülési terve meglehetősen egyszerű elgondoláson alapult: Santo Domingo kikötőjébe ment, ahol a rakományok közé bújva (egy üres hordóba rejtőzve) feljutott az egyik hajó fedélzetére. A bujkálót idővel észrevették, de a kapitány, Martín Fernández de Enciso nem távolíttatta el, hanem a legénység soraiba vette. Ebben az is közrejátszott, hogy Balboa tapasztalt hajósként jól ismerte a környék vizeit.

Az áhítatos városalapító

A menedéket biztosító vitorlás egy, a mai Kolumbia partvidékén létrehozott kis kolónia felé tartott, hogy segínyt szállítson az őslakosok sorozatos támadásaitól megtépázott telepések számára. Ám mire a hajó megér-

Számos elszegényedett nemes döntött úgy, hogy a meggazdagodás reményében hajóra száll, és az Atlanti-óceán túloldalán próbál szerencsét.

kezett, a közösség már szinte teljesen kihalt. Ekkor Balboa azt javasolta, hogy hajózzanak északnyugatra, mivel tud egy helyet, ahol termékeny a föld, emiatt az alkalmas lenne egy állandó település megalapítására. Enciso nem volt elragadtatva az ötlettől, de Balboa ekkorra már olyan széles népszerűsége tett szert, hogy a csapat de facto vezetőjeként viselkedett. Ennek következtében az ő akaratát érvényesült, és a kijelölt partszakaszra navigálta a kolónia megmaradt tagjaival kiegészült legénységet.

A célba érést követően viszont nem várt akadályokba ütköztek: a helyi törzs ugyanis legalább 500 harcost küldött ellenük. Mivel Balboa jóval kevesebb emberrel rendelkezett, ezért némi tanácstalanság ütötte fel a fejét a folytatást illetően. Végül az Antiguai Szűznek tett fogadalom

Balboa volt az első európai, aki megpillantotta a Csendes-óceánt

által felbátorodva, a harc mellett döntöttek. Kemény, véres csata zajlott a spanyolok és a bennszülöttek között, melyet végül a hódítók nyertek meg. A győzelem lehetővé tette, hogy Balboa megalapítsa a kontinentális Amerika legelső, folyamatosan lakott települését. A csata előtti fogadalomnak eleget téve, az új városkát Santa María La Antigua de Darién névre keresztelték.

A ravasz politikus

A városalapítás után szinte azonnal kezdetét vette Balboa politikusi karrierje. Egy ravasz és körmönfont – bár jogilag némiképp megalapozott – cselszövés eredményeként sikerült megfosztani Encisót a hatalmától, ami nem volt nehéz, hiszen nem kedvelték: mohó, kapzsi autokratának tartották. Enciso leváltása tehát viszonylag zökkenőmentesen sikerült.

A jogi akadályok elhárítása után Balboa és egy másik társa a kis település újdonsült vezetőiként lépett elő. A tényleges hatalom azonban

A támadások során gyakran harci vérebekekkel marcangoltatta szét az ellenséget. Ezt a módszert a kivégzések során is előszeretettel alkalmazta

az előbbi kezében összpontosult, és azonnal meg is kezdte a város megerősítését és fejlesztését. Balboa céljai elérése érdekében egyenlő arányban gyakorolta a nyers erőt és a diplomáciát: a bennszülött törzseket egymás ellen hangolta, majd miután kellőképpen meggyengültek, leigázta azokat. A támadások során gyakran harci vérebekekkel marcangoltatta szét az ellenséget. (Ezt a módszert a kivégzések során is előszeretettel alkalmazta.) A legyőzött törzsek-ből pedig sokakat rabszolgaként elhurcolt, hogy az új kolónián dolgoztassa őket halálra.

A kegyetlen taktika bevált, hiszen Santa Maria virágzásnak indult. Sőt, később olyannyira jól alakultak a dolgok, hogy 1511-ben a spanyol király Balboát a térség ideiglenes kormányzójává nevezte ki.

Kormányzóként rögvést bíróság elé állította és börtönre íteltette korábbi vezetőjét, Encisót; végül mégis szabadon engedte azzal a feltétellel, hogy elhagyja a várost és visszahajózik spanyol földre.

Balboa jelentős mennyiségű aranyat harcsolt össze a közelben élő őslakosoktól, a távolabbi környékek törzseivel viszont hol hadakozott, hol pedig szövetséget kötött. A harci és politikai jellegű ügyek mellett más téren is jelkeskedett: bukott földművelőként bizonyára nagy elégtételt jelenthetett számára, amikor hírt kapott arról, hogy az általa irányított területen sikerült kukoricát termeszteni.

A hajthatatlan felfedező

Balboát a bennszülöttektől hallott történetek teljesen megbabonázták, mivel ezek olyan gazdag vidékekről szóltak, ahol minden aranyból van; említést tettek továbbá egy nagy kiterjedésű,

a végtelenségbe nyúló vízről is. A spanyol kalandor így nem sokat gondolkodott, és a bizonytalan információk dacára úgy határozott, kockáztat és nekivág a dzsungelnek. Tény azonban, hogy a vakmerő döntés mögött egyéb okok is húzódtak: annak ellenére, hogy Balboa valóban felvirágoztatta a várost és a térséget, a királynak küldött jelentéseiben mégis sok túlzással élt. Éppen azért, hogy hencgeése ne legyen alaptalan, számottevő felfedezésre kényszerült. 1513-ban 200 harcedzett konkvisztáddal és 1000 teherhordó őslakossal nekivágott a sűrű, folyókkal szabdalta, mocsaras őserdőnek. (Ennek az expedíciós csapatnak volt a tagja Francisco Pizarro is, aki évekkel később leigázta az Inka Birodalmat.) Az út során két ellenséges törzssel is heves harcokba keveredtek, de a konkvisztádorok minden esetben diadalmaskodtak. Az egyik törzs vezetőjét Balboa – szokásához híven – a saját harci kuttyájával végeztette ki.

A kisebb-nagyobb csetepaték és közlekedési nehézségek ugyan lassították az előrehaladást, ám az eltökélt kalandorokat senki és semmi nem tudta megállítani. Végül mindössze néhány héttel az elindulást követően Balboa és csapata egy magaslatra kapaszkodva megpillantotta az őslakosok által emlegetett végtelen vizet. Ez volt dokumentáltan az első alkalom, hogy egy európai átszelte a kontinenst és megpillantotta a Csendes-óceánt, amelyet akkor Balboa Déli-tengernek nevezett el. Katartikus élmény kerítette hatalmába a konkvisztádorokat, akik a Te deum eléneklése után spanyol birtokba vették a tengert és az összes szárazföldet, ami azzal határos volt.

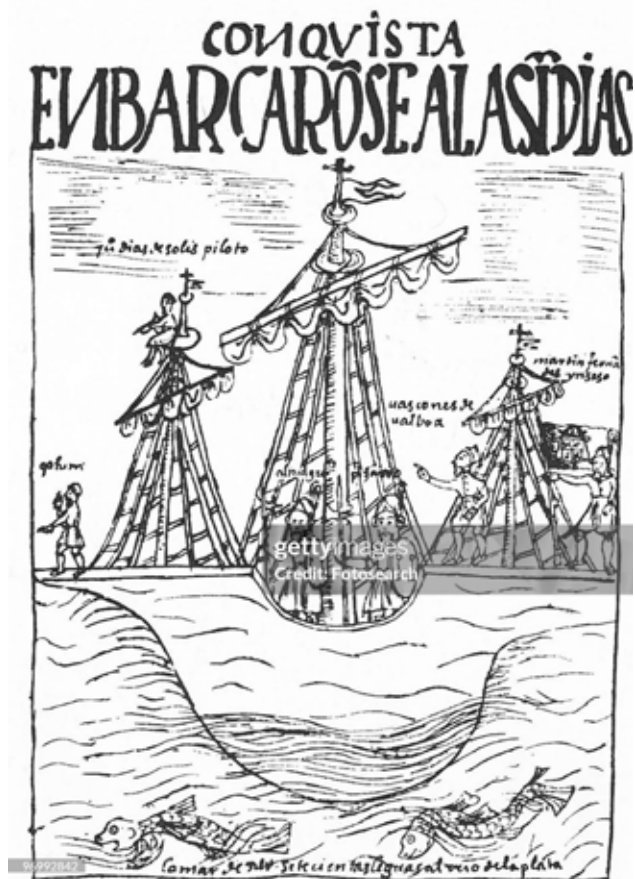
A felfedezés híre igencsak nagy hullámokat vert, mivel ez ismét felélesztette a reményt,

Mindössze néhány héttel az elindulást követően Balboa és csapata egy magaslatra kapaszkodva megpillantotta az őslakosok által emlegetett végtelen vizet.

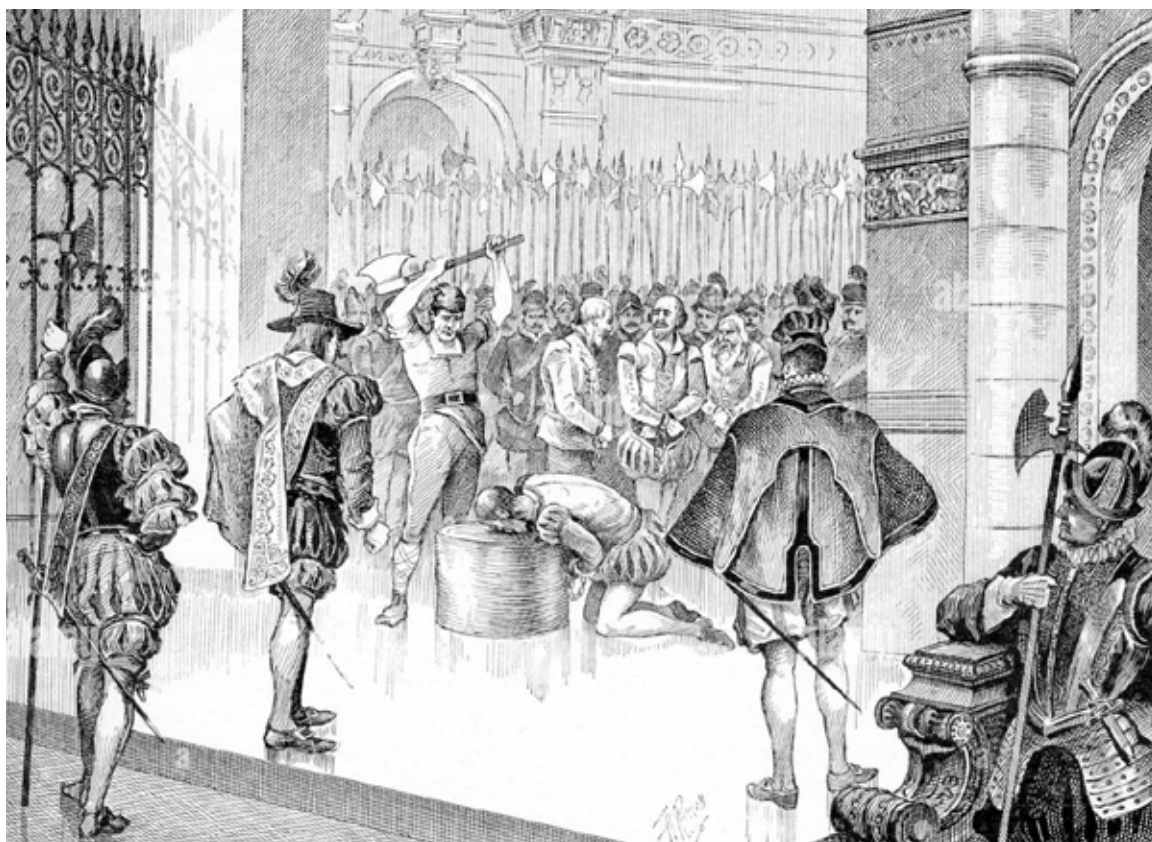
hogy valahol van egy átjáró, amin keresztül elérhető India és Kína. Balboa expedíciója Magellán életébe is jelentős változást hozott, hiszen a portugál navigátornak részben ebből a felfedezésből született az a terve, hogy az amerikai partszakasz mentén délre hajózva átjuthat Balboa Déli-tengerére, onnan pedig a Fűszer-szigetekre. Balboa jutalma nem maradt el: a király Panama és Coiba főkapitányává nevezte ki, valamint megkapta az adelantado címet is, ami azt jelentette, hogy bármit talál az újonnan felfedezett tengeren, annak jelentős része őt, 20 százalék pedig a koronát illeti.

A lefejezett áruló

Úgy tűnt, Balboa szerencsecsillaga ezúttal felragyogott, de a konkvisztádorok életéből mindig hiányzott a nyugalom és a béke. Nem volt ez másképp Balboa esetében sem, akit a legnagyobb dicsőségében ért utol a múlt árnyéka, és küldte őt a vérpadra. Régi ellenfele, Enciso ugyanis miután visszatért a Spanyol Királyságba, részletesen elmesélte, hogy Balboa milyen

A Csendes-óceán felfedezésének híre igencsak nagy hullámokat vert, mivel ez ismét felélesztette a reményt, hogy valahol van egy átjáró, amin keresztül elérhető India és Kína

módszerekkel került hatalomra. Hiába nyújtott tehát kimagasló teljesítményt, a korona számára a rend és fegyelem mindennél fontosabb volt, hiszen csak így lehetett elejét venni annak, hogy a gyarmatokon ne uralkodjék el a káosz. Első lépésként a térség élére új kormányzót neveztek ki. A pozíció betöltésére Pedro Arias Dávila, vagy más néven Pedrarias Dávila szemeltek ki, aki kegyetlen intézkedései révén az Isten haragja (*furor Domini*) nevet viselte.

Dávila érkezése után Balboa napjai meg voltak számlálva, noha a két fél között eleinte barátságos kapcsolat szövődött. Ennek okán Balboa lemondott politikai funkcióiról, és elfogadta az új adminisztratív hatóság hatalmát. A városban ugyanakkor továbbra is sok hívet tudott maga mögött, ami megmagyarázza Dávila kezdeti szívélyes magatartását, aki még az egyik lánya kezét is felajánlotta neki. A teljes hatalomátvétel tehát csak akkor volt lehetséges, ha Balboát minél távolabb tartják a kormányzati központtól, ezért a spanyol konkvisztádort újabb expedícióra küldték. A távollétét kihasználva Dávila és emberei minden hatalmat magukhoz ragadtak, és elrendelték Balboa letartóztatását. A vád árulás, az ítélet pedig halál volt.

A büntetés végrehajtásához azonban először vissza kellett rendelni Balboát, amit Dávilának a

neki címzett nyájas levéllel sikerült elérnie. A mit sem sejtő, hazafelé tartó Balboát már útközben elfogta a letartóztatásával megbízott Francisco Pizarro, így a városlapító bilincsbe verve érkezett vissza Santa Mariába.

A váratlan eseményeken feldühödött Balboa minden vádat tagadott, és kérte, szállítsák spanyol földre, hogy ott ítéلkezzenek felette. Dávila természetesen hallani sem akart erről, ezért gyorsított eljárásban ismét megerősítették az árulás tényét, valamint a halálbüntetés jogosságát arra való hivatkozással, hogy Balboa egy spanyol koronától független tartományt akart létrehozni. Végül 1519 januárjában Balboát és négy társát lefejezték.

Balboa emlékezete

Annak ellenére, hogy Balboa egyike volt a kor szak legbrutálisabb konkvisztádorainak, neve a társadalmi és politikai emlékezetben nem került indexre. Felfedezései ugyanis jelentős mértékben meghatározták későbbi megítélését: Panamában például nemzeti hőssé avatták. Az ország egyik hivatalos pénznemét, továbbá egy igencsak magas állami kitüntetést is róla nevezték el. Ezek mellett szobrok, parkok és köztetek tucatjai őrzik a spanyol konkvisztádor emlékét. ■